

Gitte Vertommen
Katholieke Universiteit Leuven
Contact: gitte.vertommen@kuleuven.be

Canon in de klas: een concrete lessenreeks

1. Achtergrond

De literaire canon – met daarin de belangrijkste werken van onze Nederlandstalige literatuur – doet sinds jaar en dag de gemoederen hoog oplaaieren. Is de canon de manier bij uitstek om ons cultureel erfgoed te waarborgen of is het een uitsluitingsmechanisme dat ongelijkheid in stand houdt? Waarom is het belangrijk om dergelijke selectie te maken en hoe gebeurt dat dan? Wat zijn de voor- en nadelen van zo'n lijst? Wie mag bepalen welke werken tot de *chosen few* behoren? En van wiens hand zijn die werken dan afkomstig? Moeten we daar rekening mee houden?

De literaire canon roept dus allerlei interessante en complexe vragen op over de rol van literatuur in de maatschappij, vroeger en nu. De lessenreeks die in deze tekst wordt beschreven, heeft als doel om de leerlingen kennis te laten maken met de literaire canon, de achterliggende mechanismen en de mogelijke valkuilen. Ze onderzoeken verschillende standpunten, reflecteren, gaan in discussie en ontwikkelen een kritische houding.

2. Doelen van de lessenreeks

Het doel van deze lessenreeks is om, naast de kennis over de literaire canon, ook de vaardigheden van de leerlingen aan te scherpen. In deze lessenreeks ontdekken de leerlingen wat de literaire canon is, wat de voor- en nadelen bij het opstellen van zo'n canon zijn en wat het belang ervan is. Concreet staat de KANTL-canon als casus centraal en worden ook de canoncommissie en de selectiecriteria kritisch onder de loep genomen.

Daarna gaan de leerlingen zelf aan de slag met authentiek materiaal: kranten- en tijdschriftartikelen en podcastafleveringen. Daarbij leren ze een tekst samenvatten, hoofden bijzaken van elkaar onderscheiden en notities maken bij een luisterfragment. De leerlingen leren informatie overdragen aan elkaar en formuleren op basis daarvan hun eigen mening om zo te kunnen bijdragen tot een discussie/debat.

3. Opbouw van de lessenreeks en didactische uitgangspunten

De lessenreeks bestaat uit verschillende onderdelen en laat zeker knip- en plakwerk toe om de les op maat van jouw leerlingen te maken. Mijn testpubliek bestond uit 24 leerlingen uit het zesde jaar architecturale en beeldende vorming (kunstonderwijs), maar de les zou na enkele kleine aanpassingen op maat geschikt moeten zijn voor alle leerlingen uit het vijfde en zesde jaar doorstroom- en dubbele finaliteit/havo/vwo.

3.1 *Introductie tot de canon (1-2 lesuren)*

De leerlingen moeten, ter voorbereiding van de les, vijf namen van werken noteren van bijvoorbeeld kunstenaars, muzikanten, schilderijen, enz. die ze goed vinden, zonder hen te ranken. Aangezien mijn leerlingen uit het kunstonderwijs kwamen, vroeg ik hen om vijf werken van kunstenaars in de breedste zin van het woord te noteren. Ik gaf dus verder geen restricties. Zowel namen van schilderijen als muziektracks konden genoteerd worden.

Aan het begin van de les worden de leerlingen in groepjes geplaatst van een viertal leerlingen en worden ze gevraagd om hun titels erbij te nemen. Ze vormen als het ware een mini-canoncommissie, hoewel dat woord nog niet gevallen is. Je vraagt de leerlingen om van alle werken die er zijn, vijf titels over te houden. Die hoeven opnieuw niet hiërarchisch geordend te zijn. Dat is immers ook niet het geval bij de literaire canon. De leerlingen krijgen hiervoor een tiental minuten de tijd.

Vervolgens stellen de groepjes hun lijst voor aan de rest van de klas. Daarna bespreken ze in groep bijvoorbeeld volgende vragen om nadien over te gaan tot een klasgesprek (*think-pair-share*):

- Was het moeilijk om vijf werken te selecteren? Waarom?
- Hoe zijn jullie aan de klus begonnen?
- Hebben jullie gemeenschappelijke delers gezocht?
- Werden er compromissen gesloten?
- Telde ieders mening even sterk mee?

Daarna kun je de klas leiden naar andere vragen, zoals:

- Hoe was jullie groep samengesteld?
- Voornamelijk jongens/meisjes?
- Had dat een invloed?
- Hebben jullie rekening gehouden met de artiest/maker van het werk en diens achtergrond? Waarom wel/niet?

Na het klasgesprek introduceer je de literaire canon en vraag je aan de leerlingen wat ze hierover weten. Het is volkomen normaal dat dit een volledig nieuw begrip is, dus neem je tijd om er grondig over te vertellen. Je licht ook toe dat de KANTL-canon, die bestaat uit 50+1 werken, dient als casus.

Vergelijkbaar met wat de leerlingen in groepjes hebben gedaan, wordt er door de KANTL een commissie bijeengeroepen om de literaire canon samen te stellen. Je toont de leden van de canoncommissie: hun foto, hun naam en hun beroep. De leerlingen mogen nu zelf (eventueel samen met hun buur) nadenken over de achtergronden van de commissieleden. Daarna kunnen de leerlingen nog even reflecteren over de verhoudingen binnen hun eigen groepje.

Je koppelt nu terug. Op basis waarvan hebben de leerlingen hun top vijf samengesteld? Hadden zij zelf criteria bedacht? Je toont hen vervolgens de slide van de selectiecriteria van de KANTL, overloopt ze en geeft de leerlingen de ruimte om die kritisch in vraag te stellen. Je kunt enkele selectiecriteria uitlichten (bv. Waarom zou de auteur al overleden moeten zijn? Waarom geen jeugdliteratuur?).

De leerlingen weten nu door wie en onder welke voorwaarden de selectie tot stand kwam. Nu mogen ze achteraan hun bundeltje alle werken uit de canon bekijken en aangeven van welke werken ze al hoorden, welke werken ze gelezen hebben en welke ze graag zouden willen lezen. Daarnaast mogen ze noteren op welke manier ze in aanraking kwamen met werken uit de canon (bijvoorbeeld: via de media, school, enz.). Tot slot mogen de leerlingen hun blinde vlek noteren.

3.2 De problematiek rond de canon (2-4 lessen)

De leerlingen lezen vervolgens een artikel over de canonenquête uit 2022. Die werpt een ander licht op de canon en bevraagt wat lezers zelf de belangrijkste werken vinden. De leerlingen schematiseren het artikel door een vergelijking op te stellen tussen de enquête uit 2002 en 2022. Hierbij worden in hun lesmateriaal handvaten (richtvragen en een voorgemaakte tabel) aangereikt.

Vervolgens komt de kritiek op de canon aan bod. Meer bepaald wordt gefocust op de auteurs van canonieke werken en vooral op de groepen die niet vertegenwoordigd worden in de canon (denk aan mensen van een andere afkomst, vrouwen, enz.).

De leerlingen gaan opnieuw zelf aan de slag. Er zijn twee verschillende teksten en podcastafleveringen over twee groepen die ondervertegenwoordigd zijn binnen de auteurs van canonieke werken. De leerlingen werken per twee en zullen elk focussen op één groep.

De leerlingen beluisteren individueel hun fragment (headset en laptop zijn dus aangeraden), lezen hun tekst en nemen daarbij notities. De leerlingen noteren op kladpapier, niet in een voorgedrukte tabel zoals eerder. De leerlingen krijgen een vaste tijdslimiet om de podcast te beluisteren; ze hoeven immers niet elk detail gehoord te hebben en moeten leren focussen op de hoofdzaken.

De leerlingen gaan nu via een *jigsaw* te werk. Eerst zitten ze samen in een groepje van twee of drie leerlingen die dezelfde groep onderzochten. Ze wisselen informatie uit en vullen elkaar aan. Daarna wisselen de groepjes en komen de leerlingen opnieuw naast hun buur te zitten en brengen ze verslag uit over hun groep. Ze noteren de informatie die ze van hun buur krijgen.

Daarna volgt een klassikaal gesprek over de ervaringen van de leerlingen en worden door de leerkracht enkele vragen gesteld. Als een vraag gesteld wordt over groep 1, is het de bedoeling dat een leerling die groep 2 heeft voorbereid hierop antwoordt, om te controleren of er effectief kennisoverdracht heeft plaatsgevonden. Het is nu ook tijd om kritisch te reflecteren. De leerlingen mogen zelf vragen noteren en er is ruimte voor een klasgesprek of debat (afhankelijk van de samenstelling van de klas). Enkele richtvragen zijn:

- Is het zinvol om een canon samen te stellen?
- Moeten we het werk canoniseren of de auteur ervan?
- Moet elke groep vertegenwoordigd zijn in de canon?
- Hoeveel werken bevat de canon idealiter?

Uiteraard zijn er geen sluitende antwoorden op deze vragen, maar het belangrijkste is dat de leerlingen naar authentieke fragmenten hebben geluisterd, teksten hebben gelezen en samengevat, zich gericht hebben geïnformeerd en met elkaar in gesprek zijn getreden. Daarnaast is er ruimte voor een kritische denkhouding en een open gesprek over een enorm relevant, boeiend en complex onderwerp: de literaire canon.